

Asia: VN/24963/2022

Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämissuositukset

Viranomaisharkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

-

Esitutkinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

-

Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

-

Esitutkinnan muotomääräykset

-

Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

-

Esitutkinnan keskeyttäminen

-

Esitutkinnan rajoittaminen

-

Perusteluvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuihin

Säätiö pitää hyvänä, että työryhmä ei esitä esitutkintaviranomisten ratkaisujen perusteluvollisuuden keventämistä. Myös ehdotus esitutkintaviranomaisten kouluttamisesta ja ohjeistusten lisäämisestä perustelujen parantamiseksi ja yhdenmukaistamiseksi ovat perusteltuja.

Mikäli esitutkinnan perusteluissa käytetään valtakunnallisia fraasimalleja, niissä tulee kiinnittää erityistä huomiota selkokielisyyteen. Lisäksi on esitettävä yksilöityjä käsiteltävään tapaukseen

liittyviä perusteluja. Perusteluissa tulee olla tietoa kuulusteltavalle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

Säätiö kannattaa ehdotusta toimittaa kuulusteluun tulevalle asianosaiselle etukäteen sähköpostilla tiedoksi ja tutustuttavaksi esitutkintalaissa säädetyt ilmoitukset. Tämä edellyttää luonnollisesti, että henkilöllä on sähköpostiosoite ja mahdollisuus sähköpostin käyttöön. Kuulustelussa ilmoitukset tulee käydä edelleen läpi ja varmistaa niiden ymmärtäminen, kuten esityksessä todetaankin.

Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

-

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuositukset

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Säätiö kannattaa sakkomenettelyn kokonaisuudistusta, koska sakkomenettely näyttäytyy tällä hetkellä hyvin sekavana järjestelmänä.

Säätiö katsoo, että menettely, jonka mukaan viimeisen vuoden aikana seitsemännen maksamattoman sakon vieminen esitutkintamenettelyyn ja tuomioistuinkäsittelyyn, ei ole perusteltua. Nämä tapaukset ovat usein näpistyksiä ja niitä tekevät henkilöt vakavasti syrjäytyneitä ja päihderiippuvaisia. Kyseessä on varallisuusrangaistus. Mikäli kuitenkin maksamattomia sakkoja edelleen muunnetaan, tulee huolehtia päihdekuntoutusresursseista, joilla muutorangaistusta suorittavia pystytään lisääntyvästi sijoittamaan vankilan ulkopuoliseen laitostuokseen.

Suppea esitutkinta

Rikosten suppea esitutkinta ei saa vaarantaa sitä, että selvitetäisiin rikoksen ja rikosentekijän taustaa. Tämä tulee kyseeseen erityisesti tilanteissa, joissa henkilö on tehnyt rikoksen painostettuna.

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit

Esityksen mukaan pikaoikeudenkäynti soveltuu erilaisiin varkausrikoksiin, vähäisempiin huumausainerikoksiin, pahoinpitelyihin, vahingontekoihin ja liikenne rikoksiin. Säätiö katsoo, että pikaoikeudenkäynnit voisivat soveltua ja olla perusteltuja esitetyissä rikoksissa tilanteissa, joissa epäiltyä olisi myöhemmin vaikea tavoittaa. Tämä vähentäisi usein tapahtuvia pääkäsittelyjen peruuntumisia.

Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

-

3. Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämissuositukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutkinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Säätiö kannattaa sovittelun käytön lisäämistä. Sovittelun onnistumisen edellytyksenä on, että sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen ja että molemmat rikoksen osapuolet ovat halunneet käsitellä rikosta sovittelussa. Säätiö katsoo, että sovittelun käyttöalan laajentaminen edellyttää työntekijöiden lisäämistä merkittävästi, mikä mahdollistaisi myös työntekijöiden erikoistumisen. Mikäli sovittelu nojaisi edelleen vahvasti vapaaehtoisiin, olisi kiinnitettävä huomiota vapaaehtoisten sovittelijoiden kouluttamiseen.

Sovittelijoiden tulisi tunnistaa asiakkaiden erityispiirteitä esimerkiksi neuroepätyypillisiä piirteitä, joilla on vaikutusta sovitteluprosessin etenemiseen.

Turhan työn välttämiseksi olisi perusteltua, että sovitteluun ohjaututaan poliisin kautta.

Poliisit tarvitsisivat lisäkoulutusta siitä, millaisia asioita on sovitteluun voi ohjata.

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

-

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämissuhteet

Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

-

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

-

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuhteet

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

-

6. Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämissuhteet

Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsitteilyjen peruuntumisen ehkäisemiseksi

Esityksen mukaan päätavoitteena tulisi olla koko maassa kaikissa tuomioistuimissa käytettävä järjestelmä, jossa muistutusviestiliikenne olisi automatisoitu. Säätiö kannattaa muistutusjärjestelmän käyttöönottoa, koska kuten esityksessä mainitaan, sen avulla voidaan vähentää unohduksesta johtuvia peruuntumisia. Samalla on huomioitava, että puhelinnumerot saattavat joidenkin kohdalla vaihtua usein eivätkä muistutusviestit siten tavoita.

Oikeudenkäynnin tiedoksiantosäätely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

Työryhmä esittää, että puhelintiedoksiantoa tulisi käyttää oikeudenkäyntiin liittyvän haasteen tiedoksiantoon nykyistä useammin ja siirtyä kohti menettelyä, jossa haastemies vasta viimesijaisesti pyrkii tapaamaan tiedoksiannon vastaanottajan henkilökohtaisesti. Samassa yhteydessä tulisi

arvioida puhelintiedoksiannon käyttöalaa sakon tiedoksiannossa. Puhelimen kautta tavoitettavuus on usein parempi kuin muilla tavoin. Samalla on huomioitava, että puhelinnumerot saattavat joidenkin kohdalla vaihtua usein eikä heitä tavoita. Olennaista on alun alkaen kirjata ajankohtaiset puhelintiedot asiakkaan tietoihin. On erittäin tärkeää varmistaa, että asiakas todella ymmärtää keskusteltavan asian. Puhelinkeskustelun aikana olisi mahdollista myös selvittää, millaista tietoa asiakas tarvitsee tuomioistuinprosessista. Säätiön kokemuksen mukaan asiakkaiden keskuudessa on usein epätietoisuutta prosessin etenemisestä.

Asiakirjat toimitettaisiin puhelintiedoksiannon jälkeen vastaajalle sovitulla tavalla esimerkiksi sähköisesti tai postitse. On välttämätöntä, että sähköisen tiedoksiantomennettelyn rinnalla säilyvät edelleen myös vaihtoehtoiset tiedoksiantomennettelyt.

Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

-

Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

Säätiö katsoo, että ehdotuksista toteuttamiskelpoisin on vastaajan osallistuminen nykyistä laajemmin oikeudenkäyntiin oikeudenkäyntiavustajan edustamana.

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

Kirjallista menettelyä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että sen piiriin kuuluisivat rikokset, joista ankarin säädetty rangaistus on neljä vuotta vankeutta ja kirjallisessa menettelyssä voitaisiin tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Laajennus olisi huomattava. Säätiö ei kannata kirjallisen menettelyn käytön laajentamista, koska laajentaminen olisi ongelmallista asiakkaiden oikeusturvan kannalta. Kirjallisten menettelyjen osuus on jo nykyisellään huomattavan suuri.

Perusteluvollisuus ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuisissa

Esityksen mukaan fraasimallit koskisivat yleisimpien asioiden perusteluja ja tuomiolauselmiä, ja niitä muokattaisiin käsiteltävänä olevaan asiaan sopiviksi. Ne eivät kuitenkaan yksinään ole riittäviä. Asiakkailta on oikeus riittäviin ymmärrettäviin asiaansa koskeviin perusteluihin. Myös selkokielisyyteen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämissuositukset

Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

-

Todistelun ilmoittaminen sanktion ohella

-

Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

-

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

-

Pääkäsittelyn ulkopuolella ennakkolisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

-

8. Käräjäoikeuksien kokoonpanoja koskevat kehittämissuhteet

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen

Lautamiesjärjestelmän kehittämisen sijaan tulee panostaa useamman tuomarin kokoonpanojen käytön lisäämiseen. Asianosaisten oikeusturvan kannalta yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen ei ole perusteltua tekoihin, joissa voitaisiin tuomita enemmän kuin neljä mutta enintään kuusi

vuotta vankeutta.

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

Säätiö katsoo, että lautamiesjärjestelmästä olisi mahdollista ja jopa perusteltua luopua. Asiakkaiden oikeusturvan kannalta olisi parempi, että ammattituomarit

toimivat ratkaisijoina, etenkin kun kyseessä ovat usein kaikkein vakavimmat rikosasiat.

Samalla tulisi parantaa mahdollisuuksia käyttää useamman tuomarin kokoonpanoja käräjäoikeuksissa.

9. Kehittämissuhteet korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

Ennakkopäätöskysymysmenettely

-

Ns. hyppyvalituslupamenettely

-

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämissuhteet

Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

-

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

Sähköisiä menetelmiä tulee hyödyntää esitutkinnassa aikaisempaa enemmän. Nämä edellyttävät kuitenkin sen varmistamista, että henkilöillä on käytössään ko. sähköiset välineet. On huomioitava, että monilla ei ole välineitä, osaamista eikä tunnistautumismahdollisuuksia. Tutkintavankien kuuleminen videoyhteydellä on perusteltua kuljetusten vähentämiseksi. Yhä useammat tutkintavangit sijoitetaan kauemmaksi kotipaikastaan.

Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

Lähtökohtaisesti säätiö katsoo, että asiakkaan suostumuksella kuulusteluja voitaisiin tallentaa nykyistä enemmän. Tallenteiden käyttämisen vaikutuksia tulee kuitenkin arvioida eri toimijoiden näkökulmasta. Miten tallenteiden käyttö vaikuttaa rikosprosessin myöhäisemmissä vaiheissa?

Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

-

11. Ehdotusten vaikutukset

Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

-

12. Muut huomiot

Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

-

Sunikka Sanna

Rikoksettoman elämän tukisäätiö sr - Kriminaalihuollon tukisäätiön nimi on muuttunut 30.6.2023. Uusi nimi on RETS - Rikoksettoman elämän tukisäätiö.